

ІНВЕСТУВАННЯ БАНКАМИ В АПК – АЛЬТЕРНАТИВА КРЕДИТУ

Визначено стан та сучасні проблеми інвестування в підприємства агропромислового комплексу, а також шляхи поліпшення їх фінансового забезпечення. Розглядається сутність інвестицій та їх види. Досліджується динаміка портфеля цінних паперів вітчизняних банків та обсяги інвестицій в АПК. За результатами дослідження подаються пропозиції щодо збільшення обсягу банківських інвестицій в підприємства аграрного сектору, для чого необхідно створити такі умови: не враховувати до розрахунку нормативів інвестування обсяги банківських інвестицій, наданих підприємствам АПК; забезпечити наявність спеціалізованих банків, що будуть спрямовувати свої ресурси на розвиток підприємств аграрного сектору; надати банкам можливість випускати спеціальні інвестиційні сертифікати, за якими отримані грошові кошти спрямовуватимуться виключно на інвестування в розвиток підприємств АПК; для зазначеного створити відповідну законодавчу базу.

Ключові слова: інвестиції; банки; банківська система; портфель цінних паперів; агропромисловий комплекс.

Постановка проблеми. На сьогодні економіка агропромислового комплексу (АПК) знаходиться у важкому фінансовому стані і без значних додаткових та довгострокових фінансових інвестицій її подальший та стабільний розвиток є проблематичним. Реальним джерелом для реалізації необхідних інвестиційних проектів мають бути фінансові ресурси, що агропромислові підприємства можуть отримати від вітчизняних банків. З огляду на зазначене, виникає необхідність активізації банківської інвестиційної діяльності в АПК, а особливого значення набуває вдосконалення процесу управління цим важливим напрямком діяльності банківських установ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню інвестиційної діяльності банків приділяли значну увагу класики економічної науки: А.Сміт, Д.Рікардо, Дж.М. Кейнс, М.І. Туган-Барановський та інші. Різні аспекти банківського інвестування вивчали вітчизняні й зарубіжні вчені-економісти, зокрема, значний внесок у розвиток теорії управління банківською інвестиційною діяльністю зробили: М.П. Денисенко, Б.Л. Луців, А.А. Пересада, Т.В. Майорова, О.Д. Вовчак, В.І. Грушко, С.В. Онікієнко, С.К. Реверчук, А.М. Мороз, М.М. Туріанська, Л.О. Примостка та інші. Вагомими для подальшого вивчення банківського інвестиційного менеджменту є праці Г.Марковіца, Дж.Сінкі, У.Шарпа, В.М. Усоскіна.

Постановка завдання. Визначення стану та сучасних проблем інвестування у підприємства агропромислового комплексу, а також шляхів покращання їх фінансового забезпечення.

Викладення основного матеріалу дослідження. У зв'язку з низьким обсягом кредитування підприємств АПК, альтернативою залишається інвестування, що забезпечить необхідний рівень фінансування сільського господарства. Законом України «Про інвестиційну діяльність» поняття «інвестиції» трактується як «усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект» [1]. Такими цінностями можуть бути:

- кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери;
- рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності);
- майнові права інтелектуальної власності;
- сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навичок і виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але запатентованих («ноу-хау»);
- права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права та інші цінності [1].

На думку О.О. Трифа, «інвестиції – це сукупність витрат, що реалізуються у формі довгострокових вклати © О.В. Лисенок, 2015 овість, сільське господарство, транспорт, будівництво та інші галузі господарства» [2, с. 22]. Бланк вважає, що «інвестиції підприємства являють собою вкладення капіталу в усіх його формах у різні об'єкти (інструменти) його господарської діяльності з метою отримання прибутку, а також досягнення іншого економічного та неекономічного ефекту, отримання якого базується на ринкових принципах і пов'язане з факторами часу, ризику та ліквідності» [3, с. 17].

Таким чином, у наведених вище визначеннях метою інвестиційної діяльності є отримання підприємницького доходу та відсотків, а інвестиції визначаються як вкладення вільних грошових коштів у різні форми фінансових, матеріальних і нематеріальних активів.

Інші науковці, зокрема А.А. Пересада [4], Б.Л. Луців [5] та О.Д. Вовчак [6] зазначають, що вітчизняні банківські інвестиції здійснюються переважно у довгостроковій кредитній формі та опосередковують процес використання тимчасово вільних грошових коштів як фінансування капіталовкладень або іншої форми вкладень у реальні активи для обслуговування процесу відтворення. На їх думку, перевага в інвестуванні надається саме кредитній формі через слабкий розвиток ринку цінних паперів в Україні. Проте питання належності довгострокового кредитування до банківських інвестицій є дискусійним, оскільки нерозвиненість українського фондового ринку ще не означає, що банківські інвестиції здійснюються у кредитній формі, адже незначний обсяг довгострокових інвестиційних операцій вітчизняних банків з цінними паперами призводить до того, що їхні фінансові ресурси переважно використовуються для надання довгострокових кредитів. Тому слід зазначити, що ототожнення банківського кредитування з інвестуванням не відповідає основним засадам фінансово-економічної діяльності банківських установ, оскільки, з практичної точки зору, необхідним та справедливим є виділення інвестиційного кредиту як різновиду довгострокового кредиту, який має інвестиційне призначення. Але в той самий час, з наукової точки зору, інвестиційний кредит є складовою саме кредитної, а не інвестиційної діяльності банківської установи, що підтверджується наявністю основних відмінних рис між цими обома головними напрямками фінансово-економічної діяльності банку:

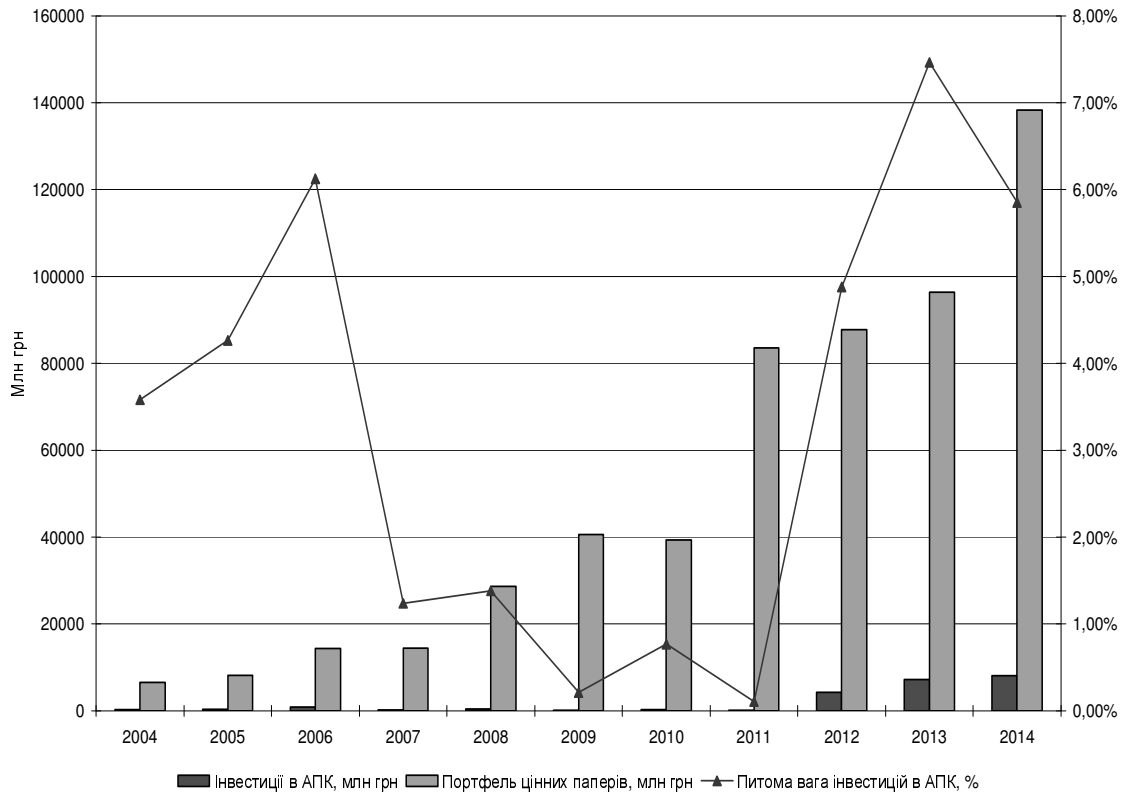
- по-перше, кредит припускає використання грошових коштів протягом відносно короткого проміжку часу з обов'язковою умовою їх повернення; а інвестування передбачає довгострокове вкладення грошей з метою отримання доходів протягом тривалого періоду часу, обсяг яких перевищить загальну суму інвестицій до моменту її повернення інвестору;
- по-друге, при банківському кредитуванні замовником угоди, як правило, є позичальник, а при інвестуванні ініціатива належить банку, який бажає придбати довгострокові активи, насамперед, на фондовому ринку;
- по-третє, кредитування пов'язане зі встановленням особистих стосунків між банком і позичальником, а інвестування є знеособленою фінансово-економічною діяльністю [7, с. 85].

Таким чином, доцільно розглядати банківські інвестиції як портфель цінних паперів, хоча реальні інвестиції можуть займати певну частку в банківських активах. Проте, як зауважує Л.О. Примостка, надмірна концентрація коштів у реальних інвестиціях розцінюється як невласлива банкам діяльність, і, з огляду на це, банки здебільшого здійснюють фінансові інвестиції [8, с. 198]. Проте потрібно також підкреслити, що більшість українських банківських установ недостатньо інвестує у цінні папери підприємств АПК, у зв'язку з їх нестабільним функціонуванням.

З приводу цього слід зазначити, що інвестиційна діяльність банків регламентується чинним законодавством, згідно з яким у більшості країн банківські установи можуть здійснювати як фінансові, так і реальні інвестиції. Згідно з Законом України «Про банки і банківську діяльність», інвестиційні операції банків передбачають як придбання цінних паперів, так й інші напрями вкладання коштів, такі як інвестиції в нерухомість, інтелектуальні цінності, науково-технічна продукція, майнові права тощо [9]. У зв'язку з цим зауважимо, що з метою підтримання належного рівня ліквідності вітчизняні банки змушені інвестувати кошти в короткострокові цінні папери надійних емітентів, а за відсутності останніх взагалі можуть відмовитися від інвестиційної діяльності. Отже, банківська інвестиційна діяльність передбачає:

- цілеспрямований пошук необхідних довгострокових фінансових ресурсів;
- визначення надійного об'єкта інвестування;
- формування ефективної інвестиційної політики.

За 2003–2013 рр. у функціонуванні банківської системи України спостерігається тенденція до зростання абсолютної суми портфеля цінних паперів та його питомої ваги в активах вітчизняних банківських установ (рис. 1).

Джерело: складено та розраховано на основі [10]

Рис. 1. Динаміка вкладень вітчизняними банками у цінні папери на 01.01

Зокрема, портфель цінних паперів українських банків на 01.01.2009 р. зріс у 6,22 раза, порівняно з даними на 01.01.2004 р., і становив 40,610 млн. грн. Починаючи з 2009 р., спостерігається незначне зниження суми портфеля – на 3,14 %, проте вже за результатами 2010 р. він зріс на 112,43 %, порівняно з 2009 (рис. 1), і становив на 01.01.2011 р. – 8,3559 млн. грн., а на 01.01.2014 р. – 138,287 млн. грн. Таке суттєве зростання обсягу портфеля цінних паперів протягом 2010 р. може свідчити про те, що українські банки під час фінансової кризи 2008–2009 рр. призупинили видачу кредитів за умов їх масового неповернення і активізували свою фінансово-економічну діяльність на ринку цінних паперів з метою диверсифікації активів.

Зростання частки інвестицій в АПК пояснюється тим, що кредитування цієї галузі є надто ризиковим, в основному, за відсутності надійної застави, тому, вкладаючи фінансові ресурси в аграрний сектор, банки надають перевагу інвестуванню. Але в той самий час необхідно зазначити, що інвестування у підприємства АПК є незначною складовою банківських активів, що спричинено недостатньою привабливістю цінних паперів таких емітентів та відсутністю гарантій щодо отримання дивідендів.

Тому для зростання обсягу банківських інвестицій в аграрний сектор економіки необхідно:

- не враховувати до розрахунку нормативів інвестування обсяги банківських інвестицій, наданих підприємствам АПК;
- розробити систему гарантій повернення інвестицій шляхом створення спеціального гарантійного фонду;
- запровадити нові фінансові інструменти для сільськогосподарських товаровиробників з метою отримання інвестиційних ресурсів;
- підвищити рівень управління ризиками під час інвестування у сільськогосподарські підприємства;
- варто створити такі умови, щоб потенційні інвестори відчували достатню безпеку вкладення коштів і можливість отримання належного рівня прибутків.

Висновки. Отже, для подальшого розвитку системи банківського інвестування у сільськогосподарські підприємства потрібен комплексний підхід до формування відповідних фінансових ресурсів у банках. А для вдосконалення процесу інвестування банками в аграрний сектор потрібно створити такі передумови:

- забезпечити наявність спеціалізованих банків, що будуть спрямовувати свої фінансові ресурси на розвиток підприємств аграрного сектору;
- надати банкам можливість випускати спеціальні інвестиційні сертифікати, за якими отримані грошові кошти будуть спрямовуватись винятково на інвестування у розвиток підприємств АПК;
- для зазначеного вище створити відповідну законодавчу базу.

Список використаної літератури:

1. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 № 1560-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Триф А.А. Инвестиционная и кредитная деятельность коммерческих банков / А.А. Триф. – М. : ОАО «Экономика», 1997. – 224 с.
3. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент : учеб. курс / И.А. Бланк. – К. : Эльга-Н ; Ника-Центр, 2002. – 448 с.
4. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом / А.А. Пересада. – К. : Лібра, 2002. – 472 с.
5. Луців Б.Л. Банківська діяльність у сфері інвестицій / Б.Л. Луців. – Тернопіль : Економічна думка ; Карт-бланш, 2001. – 320 с.
6. Вовчак О.Д. Банківська інвестиційна діяльність в Україні / О.Д. Вовчак. – Львів : Львів. комерц. акад., 2005. – 544 с.
7. Меренкова О.В. Особливості інвестиційної діяльності комерційних банків в Україні / О.В. Меренкова, С.В. Вахнюк // Вісник Укр. акад. банк. справи. – 2007. – № 1. – С. 84–90.
8. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку : підручник / Л.О. Примостка. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с.
9. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-ІІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
10. Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua>.

ЛИСЕНКО Олексій Володимирович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі.

Наукові інтереси:

– вдосконалення ефективності аналізу в управлінні фінансово-економічною діяльністю.

Тел.: (067)758–77–18.

E-mail: admin.01@inbox.ru.

Стаття надійшла до редакції 19.12.2014.